

**POLSKA
RZECZPOSPOLITA
LUDOWA**

**URZĄD
PATENTOWY
PRL**

O P I S P A T E N T O W Y P A T E N T U T Y M C Z A S O W E G O

78 755

Patent tymczasowy dodatkowy
do patentu _____

Zgłoszono: 11.12.1972 (P. 159 436)

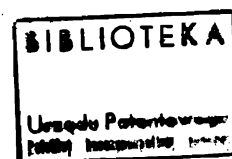
Pierwszeństwo: _____

Zgłoszenie ogłoszono: 30.10.1973

Opis patentowy opublikowano: 14.07.1975

Kl. 21a²,18/07

MKP H03g 3/20

Twórca wynalazku: Aleksander Metchev

Uprawniony z patentu tymczasowego: Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Radia i Telewizji,
Warszawa (Polska)

Elektroniczny układ automatycznego regulatora poziomu sygnałów elektroakustycznych

Przedmiotem wynalazku jest elektroniczny układ automatycznego regulatora poziomu sygnałów elektroakustycznych, przeznaczony do stosowania zwłaszcza w profesjonalnej aparaturze elektroakustycznej.

Znane są układy automatycznej regulacji poziomu sygnałów elektroakustycznych wyposażone w obwód ujemnego sprzężenia zwrotnego, łączący wyjście układu z tłumikiem sterowanym włączonym na wejście układu regulacji, zbudowane zwykle na dyskretnych elementach półprzewodnikowych. W układzie tłumika rolę elementu o sterowanej rezystancji spełniają diody półprzewodnikowe, tranzystory bipolarne lub fotorezystory.

Wadami tego typu układów są: mały zakres regulacji poziomu sygnałów elektroakustycznych duże zniekształcenia, małe dopuszczalne amplitudy sygnału na elemencie regulacji oraz znaczna bezwładność układu w przypadku stosowania fotorezystora. Ponadto zastosowanie diod półprzewodnikowych, tranzystorów bipolarnych i fotorezystorów, jako elementów o sterowanej rezystancji wiąże się z szeregiem dodatkowych trudności związanych z techniczną realizacją układu regulacji, takich jak: stabilizacja punktu pracy, doprowadzenie sygnału zmiennego na element o sterowanej rezystancji, kompensacja samoistnego napięcia polaryzacji elementu.

Znane są również układy automatycznej regulacji poziomu sygnałów elektroakustycznych zbudowane na dyskretnych elementach półprzewodnikowych z wykorzystaniem tranzystora polowego jako elementu o sterowanej rezystancji.

Wadami znanych układów automatycznej regulacji poziomu, zbudowanych na dyskretnych elementach półprzewodnikowych z wykorzystaniem tranzystora polowego, są trudności wysterowania tranzystora polowego i w uzyskaniu dowolnych stałych czasowych reakcji układu, trudności w ustawieniu i kompensacji termicznej wartości progowej zadziałania układu oraz konieczność użycia dużej liczby elementów czynnych i biernych do budowy układu.

Zadaniem wynalazku jest usunięcie wad znanych rozwiązań układowych automatycznego regulatora poziomu sygnałów elektroakustycznych i opracowanie takiego układu automatycznego regulatora poziomu, który zapewni szeroki i dowolnie ustawiany zakres wysterowania tranzystora polowego spełniającego rolę elementu o sterowanej rezystancji, ponadto zapewni możliwość użycia tranzystora polowego o każdym typie przewodności kanału i technologii wytwarzania, łatwość uzyskania dowolnych w praktyce wartości stałych

czasowych reakcji i progu zadziałania układu oraz pozwoli znacznie zredukować liczbę elementów czynnych i biernych koniecznych do budowy układu, zapewniając jednocześnie stabilność punktu pracy w funkcji zmiany warunków otoczenia.

Zadanie to, według wynalazku, zostało rozwiązane przez zbudowanie układuysterowania tranzystora polowego, jak również pozostałych członów układu, na scalonych wzmacniaczach operacyjnych, wyposażonych w odpowiednie obwody sprzężenia zwrotnego i obwody umożliwiające dowolne ustawienie wartości stałych czasowych reakcji i progu zadziałania układu.

Istota wynalazku polega na tym, że układ automatycznego regulatora poziomu sygnałów elektroakustycznych składa się z napięciowo sterowanego tłumika, zbudowanego z opornika i tranzystora polowego połączonego z operacyjnym wzmacniaczem sygnałów w torze głównym, oraz z pętli ujemnego sprzężenia zwrotnego, łączącej wyjście układu regulatora z bramką tranzystora polowego w celu przeciwdziałania zmianom poziomu sygnału wprowadzonego na wejście układu regulatora. Pętla ujemnego sprzężenia zwrotnego składa się z układu pełnookresowego beztransformatorowego prostownika — wzmacniacza operacyjnego, z układu wzmacniacza operacyjnego wartości ponadprogowej, oraz z członu warunkującego stałe czasowe reakcji układu i zakresysterowania tranzystora polowego.

Zaletą układu, według wynalazku, jest duży i dowolnie ustawiany zakresysterowania tranzystora polowego jako elementu o sterowanej rezystancji, możliwość zastosowania tranzystorów polowych o każdym typie przewodności kanału i technologii wytwarzania, możliwość uzyskania dowolnych w praktyce wartości stałych czasowych reakcji i progu zadziałania układu, wysoka stabilność poziomu wyjściowego dla zmian poziomu sygnałów wejściowych w bardzo szerokim zakresie, jak również wykorzystanie małej ilości elementów do zbudowania układu.

Przedmiot wynalazku jest przedstawiony w przykładzie wykonania na rysunku, który przedstawia schemat elektronicznego układu automatycznego regulatora poziomu sygnałów elektroakustycznych. Układ według wynalazku, składa się ze sterowanego dzielnika napięcia i z operacyjnego wzmacniacza W_1 sygnałów elektroakustycznych w torze głównym, oraz z pętli ujemnego sprzężenia zwrotnego. Sterowany dzielnik napięcia składa się z opornika R_1 i tranzystora polowego T_1 o kanale typu P. Wyjście dzielnika jest połączone z nieodwracającym fazę wejściem wzmacniacza W_1 . Odwracające fazę wejście tego wzmacniacza zablokowane jest opornikiem R_3 i poprzez opornik R_2 jest połączone ze wspólnym wyjściem wzmacniacza W_1 . Wzmocnienie wzmacniacza W_1 jest zatem określone przez stosunek oporności R_2/R_1 . Uzyskana oporność wejściowa dla wejścia nieodwracającego fazę wzmacniacza W_1 jest bardzo duża, a tym samym dzielnik napięciowy dołączony do wejścia układu nie jest obciążany przez tę oporność. Tranzystor polowy T_1 , spełniający rolę elementu o sterowanej rezystancji w dzielniku napięciowym, sterowany jest za pomocą napięcia wyjściowego U_2 wzmacniacza W_1 . Napięcie to jest podawane za pośrednictwem pętli ujemnego sprzężenia zwrotnego, łączącej wyjście wzmacniacza W_1 z bramką tranzystora polowego T_1 . Pętla sprzężenia zwrotnego składa się z dwóch wzmacniaczy operacyjnych W_2 i W_3 o odpowiednio dobranym wzmocnieniu. Wejście odwracające fazę pierwszego wzmacniacza W_2 pętli jest połączone z wyjściem wzmacniacza W_1 poprzez szeregowe połączenie diody D_1 i oporników R_4 i R_5 , natomiast wejście nieodwracające fazę tego wzmacniacza jest połączone z wyjściem wzmacniacza W_1 poprzez diodę D_2 i oporniki R_6 i R_7 . Diody D_1 i D_2 oraz oporniki R_4 , R_5 , R_6 i R_7 tworzą pełnookresowy układ prostownika, wskutek czego na odwracające fazę wejście wzmacniacza W_2 jest podawana tylko część ujemna okresu sygnału wyjściowego U_2 , a na wejście nieodwracające fazę podawana jest dodatnia część okresu sygnału wyjściowego. Wejście odwracające fazę wzmacniacza W_2 jest połączone poprzez szeregowe połączenie diody D_3 i opornika R_8 z jego wyjściem, co zapewnia liniowość prostowania dla całego okresu sygnału U_2 na wyjściu wzmacniacza W_1 i wymagane wzmocnienie stopnia wzmacniacza W_2 . Wzmocnienie to określone jest przez stosunek oporności oporników R_8/R_5 .

Jak zaznaczono na schemacie, napięcie wyjściowe U_2 wzmacniacza W_1 , przez podanie na wejście odwracające fazę wzmacniacza W_2 ujemnego półokresu napięcia wyjściowego, a na wejście nieodwracające fazę półokresu dodatniego, powoduje powstanie na wejściu wzmacniacza W_2 wzmocnionego napięcia o tym samym znaku dla całego okresu napięcia zmiennego U_2 , co oznacza, że stopień ten spełnia funkcję pełnookresowego beztransformatorowego prostownika oraz wzmacniacza sygnałów wyprostowanych.

Napięcie wyjściowe U_{wy2} wzmacniacza W_2 poprzez opornik R_9 jest podawane na wejście odwracające fazę wzmacniacza W_3 pętli sprzężenia zwrotnego. Wzmacniacz ten pracuje w układzie wzmacniacza wartości ponadprogowej, to znaczy wzmacnia tylko chwilowe wartości sygnału wyprostowanego przewyższające określony próg.

Wejście odwracające fazę wzmacniacza W_3 jest połączone poprzez opornik R_{11} z wyjściem tego wzmacniacza, przy czym stosunek oporności oporników R_{11}/R_9 określa wzmocnienie tego stopnia.

Do wejścia nieodwracającego fazę wzmacniacza W_3 , poprzez opornik regulowany R_{10} i termistor R_{16}

doprowadzone jest napięcie U_p , określające wartość napięcia progu wzmacniacza W_3 oraz wartość potencjału stałoprądowego na wyjściu tego wzmacniacza, wskutek czego doprowadzone na wejście tego wzmacniacza napięcia sygnałów, o wartości szczytowej mniejszej od napięcia progowego U_p nie są wzmacniane. Natomiast napięcia wejściowe tego stopnia o wartościach chwilowych przewyższających wartość napięcia progowego są wzmacniane i poprzez oporniki R_{12} , R_{14} , R_{15} , kondensator C_1 oraz diodę D_5 są doprowadzane do bramki tranzystora polowego T_1 , w celu przeciwdziałania wzrostowi poziomu sygnałów wyjściowych U_2 ponad wartość ustalonego poziomu nominalnego napięcia wyjściowego U_{nom} układu automatycznej regulacji.

Kondensator C_1 , dołączony do wspólnego punktu połączenia oporników R_{14} , R_{15} i diody D_5 oraz do punktu wspólnego układu, tworzy z opornikami R_{12} i R_{14} filtr dolnoprzepustowy, eliminujący składowe wyższego rzędu sygnału doprowadzanego do bramki tranzystora T_1 . Równocześnie kondensator C_1 wraz z opornikami R_{12} , R_{14} i opornością diody D_5 w kierunku przepustowym, określa szybkość reakcji układu regulacji na doprowadzone sygnały wejściowe o poziomach przewyższających ustalony poziom nominalny.

Napięcie wyjściowe U_{wy3} wzmacniacza W_3 dla przypadku braku sygnału na wyjściu układu regulacji jest tak dobrane, że odpowiada napięciu odcięcia tranzystora polowego T_1 . Wskutek tego, tłumienie dzielnika napięciowego składającego się z opornika R_1 i oporności wejściowej tranzystora polowego T_1 jest pomijalnie małe.

Jeżeli na wejście układu automatycznej regulacji poziomu według wynalazku, zostanie przyłożony sygnał o amplitudzie U_1 , a na wyjściu układu uzyska się odpowiednio wzmocnioną amplitudę sygnału $U_2 = K_{w1} \times U_1$, która przewyższa wartość ustalonego poziomu sygnałów wyjściowych U_{nom} , wtedy napięcie na wyjściu wzmacniacza W_3 spada poniżej ustalonej wartości napięcia $U_{wy3} = U_p$ i powoduje rozładowanie się kondensatora C_1 poprzez opornik R_{12} i diodę D_5 . Stała czasu rozładowania się kondensatora C_1 jest określona przez oporność diody D_5 w kierunku przepustowym R_{D5} , przez oporność wyjściową R_{wy3} wzmacniacza W_3 , opornik R_{12} oraz kondensator C_1 i wynosi $\tau_z = C_1 (R_{D5} + R_{12} + R_{wy3})$. Stała ta, według wynalazku, określa szybkość reakcji układu regulacji poziomu na przyłożony na jego wejście sygnał o amplitudzie przewyższającej ustalony nominalny poziom szczytowy sygnałów elektroakustycznych. Im mniejsza jest stała czasu rozładowania kondensatora C_1 , tym szybciej zmniejsza się napięcie na kondensatorze C_1 , a tym samym zmienia się napięcie wysterowania bramki tranzystora polowego T_1 i jego oporności źródło-dren, ustalając wartość tłumienia na wejściu układu dla zapewnienia stabilizacji poziomu sygnałów elektroakustycznych na wyjściu układu regulacji.

Jeżeli doprowadzony na wejście układu regulacji sygnał zostanie odłączony, wówczas napięcie wyjściowe wzmacniacza W_3 osiąga natychmiast wartość $U_{wy3} = U_p$ i kondensator C_1 ładowany jest ponownie poprzez oporniki R_{12} i R_{14} do ustalonej na wyjściu wzmacniacza W_3 wartości napięcia. Stała ładowania kondensatora C_1 określona jest przez wartość oporności oporników R_{12} i R_{14} oraz oporność wyjściową wzmacniacza W_3 i wynosi $\tau_p = C_1 (R_{12} + R_{14} + R_{wy3})$. Stała ta określa czas ponownego ustalenia się wartości napięcia na kondensatorze C_1 do wartości $U_{C1} = U_p$, a tym samym czas powrotu wzmocnienia układu regulacji w torze głównym do wzmocnienia początkowego, które odpowiada odcięciu tranzystora polowego T_1 .

W celu określenia minimalnej wartości napięcia wysterowania bramki tranzystora polowego T_1 , punkt wspólny oporników R_{12} i R_{14} dołączony jest poprzez diodę D_4 do potencjometrycznego wyprowadzenia opornika R_{13} . Tym samym, minimalne napięcie rozładowania kondensatora C_1 , doprowadzone poprzez opornik R_{15} na bramkę tranzystora polowego T_1 , jest ograniczone do wartości napięcia U_m , występującego na wyprowadzeniu potencjometrycznym opornika R_{13} . Ustawienie odpowiedniej wartości napięcia minimalnego U_m wysterowania bramki tranzystora polowego T_1 pozwala dostosować zakres wysterowania zarówno dla polowych tranzystorów załączowych, jak i dla tranzystorów z izolowaną bramką.

W przypadku zastosowania tranzystora o kanale typu N, w układzie sterowanego tłumika, do ustawienia wymaganego znaku i zakresu napięć wystarczy zamienić końcówki diod D_1 , D_2 , D_3 , D_4 , D_5 i ustawić odpowiednie wartości napięć U_p i U_m za pomocą oporników regulowanych R_{10} i R_{13} .

W celu zapewnienia skutecznej kompensacji zmian poziomu sygnału wyjściowego wskutek termicznych zmian parametrów tranzystora polowego T_1 i pozostałych elementów układu, w szereg z opornikiem regulowanym R_{10} jest włączony termistor R_{16} .

Zastrzeżenia patentowe

1. Elektroniczny układ automatycznego regulatora poziomu sygnałów elektroakustycznych, znamienny tym, że składa się w torze głównym z operacyjnego wzmacniacza sygnałów elektroakustycznych (W_1), na wejściu którego włączony jest opornik (R_1) oraz tranzystor polowy (T_1) stanowiące sterowany dzielnik napięcia,

oraz z pętli ujemnego sprzężenia zwrotnego łączącej wyjście wzmacniacza (W_1) z bramką tranzystora polowego (T_1).

2. Elektroniczny układ automatycznego regulatora, według zastrz. 1, znamienny tym, że pętla ujemnego sprzężenia zwrotnego zawiera wzmacniacz operacyjny (W_2), którego oba wejścia zablokowane opornikami (R_5 i R_7) są połączone z układem prostownika pełnookresowego zbudowanego na diodach (D_1 i D_2) połączonych w szereg z opornikami (R_4 i R_6), natomiast wyjście tego wzmacniacza jest połączone poprzez opornik (R_8) i diodę (D_3) z jego wejściem odwracającym fazę, a poprzez opornik (R_9) – z wejściem odwracającym fazę wzmacniacza operacyjnego (W_3), natomiast wejście nieodwracające fazę wzmacniacza (W_3) połączone jest poprzez regulowany opornik (R_{10}) ze źródłem napięcia progowego (U_p), a wyjście tego wzmacniacza połączone jest z obwodem ładowania kondensatora (C_1), stanowiącym szeregowe połączenie oporników (R_{12} i R_{14}) oraz z obwodem rozładowania tego kondensatora, stanowiącym szeregowo połączenie diody (D_5) i opornika (R_{12}), przy czym kondensator (C_1) poprzez opornik (R_{15}) jest połączony z bramką tranzystora polowego (T_1).

3. Elektroniczny układ automatycznego regulatora, według zastrz. 2, znamienny tym, że między opornikiem (R_{12}) a (R_{14}) ma dołączoną diodę (D_4), połączoną poprzez regulowany opornik (R_{13}) ze źródłem napięcia (U_m), służącą do ustawienia dolnej granicy zakresu napięć wysterowania tranzystora polowego (T_1).

4. Elektroniczny układ automatycznego regulatora, według zastrz. 2, znamienny tym, że ma termistor (R_{16}) włączony w szereg z regulowanym opornikiem (R_{10}), służący do kompensacji termicznej zmian parametrów układu.

